

Inimsööjad, rituaalmõrvarid, elundiröövijad: rahvapärимuse süngem pool

Christa Agnes Tuczay 2007. *Die Herzesser. Dämonische Verbrechen in der Donaumonarchie*. Viin: Seifert Verlag. 160 lk.

Christa A. Tuczay raamat annab põhjaliku ülevaate rahvasundi süngemast poolest: usundilise taustaga veretöödest, mille kohta autor on materjali ammutanud kohtuprotokollidest, rahvajuttudest, kuulujuttudest, erinevate ajastute ajakirjandusest ja romaanidest. Teemaatilise pärimuse jälgi leiame näiteks juba piiblist ja vana-kreeka müütidest. Eriti pälvivad autori tähelepanu südame eemaldamise ja söömisega seotud juhtumid. Autori eesmärk ei ole n-ö lõpliku tõe ega ka selliste kuritegude motiivide väljaselgitamine, vaid pigem selle kompleksse pärimuse paigutamine Euroopa kultuuriajaloolisesse raamistusse. Tuczay kirjeldab inimsöömist kui enamasti kultuurilisele *teisele* omistatud tegu kui jõulist sümbolit, mida on seostatud kõige erinevamate rahvaste ja inimrühmadega juba ammustest aegadest ning mida on vahel edukalt rakendatud ka propagandavahendina. Muuhulgas heidetakse pilk *interpretatio christiana* rollile kaasinimeste demoniseerimisel (näiteks kohtuprotsessidel nõiduses süüdistatavatele esitatud kristlikust diskursusest lähtuvad küsimused suunasid märgatavalt inimsöömist puudutava pärimuse kujunemist). Kui mõningates varakeskaegsetes allikates leitakse veel, et “paganlikud uskumused” inimliha söövatest naistest on täielik rumalus, siis hiliskeskajal *Nõiahaamri* ja teiste demonoloogiliste kirjutiste mõjuväljas see olukord muutub ning kohtualuste tunnistustes sagenevad – tihtilugu piinamiste toel – kirjeldused inimsöömisest ja kehaosade eemaldamisest rituaalsetel eesmärkidel.

Tuczay märgib, et tänapäeva uurijal on raske teha vahet muistendi ja reaalsuse vahel, kuid see oli raske ka toonastel jutustajatel ja vahel ka tegude toimepanijatel. Näiteks rahvajutud spetsiaalselt töödeldud surnukäest, mille kaasaskandmine muudab varga nähtamatuks, olid laialt levinud ja ka vastavaid kohtulikke süüdistusi esines sageli, kuid tegelikku tõendusmaterjali on leitud vähe. Inimsöömisjuhtumid võisid ka omaaegsete usu- ja kohtuautoriteetide vahel esile kutsuda tuliseid vaidlusi (näiteks selle üle, kas inimene on võimeline libahundiks muutuma ja hundina väikseid lapsi murdma) ning sellest, milline seisukoht jäi domineerima, võis nii mõnigi kord sõltuda süüaluse elu.

Eraldi peatükk on pühendatud vampiiriusule, näiteks vaadeldakse vampiirile omistatud tegude ja tunnuste muutumist läbi aja. Samuti võib lugeda ülevaadet Sinihabeme muinasjutu arengutest erinevates kirjanduslikes ja rahvapärastes esitustes.

Raamatus toodud arvukad detailsed näited testivad isegi folkloristi taluvuspiire, ent mingis mõttes on sellise materjali esitamine ehk ka mõttekas, sest iseenda reaktsioonide valguses on eriti selgelt adutav mõningate sümbolite ja kujundite (nt lapsetapp, teatud piinamisviisid) mõjususe ning saavad mõistetavamaks ka põhjused, miks neid võib kohata veel nüüdki, näiteks moodsa massimeedia tõlgenduses.

Reet Hiimäe